ETO 81:930.1(477.87)(092)
DOI 10.58423/2786-6726/2026-3-85-102
ISSN 2786-6726 (Online), ISSN 2786-6718 (Print)

Beérkezett: 2026.06.14.
Elfogadva: 2026.09.25.
Megjelent: 2026.10.30.

Gazdag Vilmos

A tudományos hagyaték sorsa és a Hodinka-reneszánsz: Hodinka Antal halálának 80. évfordulójára

Idén nyáron, július 15-én nyolcvan esztendeje annak, hogy Budapesten elhunyt Hodinka Antal, a magyar történettudomány és a szlavisztika kiemelkedő alakja, a kárpátaljai ruszinság múltjának első szakképzett tudósa, az Erzsébet Tudományegyetem (jogutódja a Pécsi Tudományegyetem) egykori rektora. Bár az 1945 utáni évtizedek hivatalos kárpátaljai történetírása szinte teljesen elhallgatta a nevét, s munkáit Ungváron évtizedeken át zárolt fondban tárolták (vö. Soós, 1995, 64. o.), tudományos örökségének súlyát ma sem szakmai, sem szélesebb nyilvánosság előtt nem szükséges külön bizonygatni: a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye, a magyarországi ruszinok és általában a szláv–magyar érintkezések kutatásában még napjainkban is megkerülhetetlen forrásként szolgálnak. A jeles évforduló alkalmából rövid áttekintést kívánunk adni életútjáról, tudományos teljesítményéről, illetve hagyatékának sorsáról és utóéletéről.

1. Életút és pályakép

Hodinka Antal a Zemplén vármegyei Ladomér községben (ma Ladomirov, Szlovákia) látta meg a napvilágot 1864. január 13-án egy görögkatolikus lelkészi családban. Mind apai, mind anyai ágon papi felmenőkkel rendelkezett, s mint Soós Kálmán fogalmaz, „ebből a meglehetősen zárt, másrészt viszont nagyon is nyitott világból, családi és társadalmi környezetből emelkedett egyre magasabbra a közismertség, a szakmai nívó lépcsőfokán” (Soós, 1995, 62. o.). Gyermekkorának egy részét a máramarosi Szeklencén (ma Szokirnyica / Сокирниця, Ukrajna) töltötte, ahol édesapja paposkodott – a falu nevéből képezte később ruszin nyelvű írásainak álneveit (Szokirnyickij Szirohman, Szokirnyickij Szirotyuk) is (Fenych, 2026, 42. o.); gimnáziumi tanulmányait Máramarosszigeten és Ungváron végezte,

© 2026 A szerző(k). Ez egy nyílt hozzáférésű tanulmány, amely a Creative Commons Nemzetközi Licenc (CC BY 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) feltételei szerint terjeszthető.

majd a görögkatolikus papok gyermekeinek hagyományos útját követve 1881-től az ungvári püspöki szemináriumba, 1882-től pedig a budapesti Központi Papnevelő Intézetbe iratkozott be.

A fővárosban azonban érdeklődése egyre inkább a történelem és a szláv filológia felé fordult, s teológiai tanulmányait befejezve nem lépett az egyház szolgálatába. 1888 őszétől a Magyar Nemzeti Múzeum (Országos Széchényi Könyvtár) munkatársaként a szláv nyelvű kéziratok rendezésével foglalkozott, majd 1889-ben állami ösztöndíjjal a bécsi Institut für Österreichische Geschichtsforschungba (Osztrák Történeti Kutatóintézet) került, ahol diplomatikai és paleográfiai stúdiumokat folytatott, a bécsi egyetemen pedig rendszeres szláv filológiai képzésben részesült. Itteni tanára, a kor egyik legnagyobb szlavistája, Vatroslav Jagić mélyrehatóan formálta tudományos szemléletét. Doktori értekezését 1891-ben *A szerb történelem forrásai s első kora* címmel (Hodinka, 1891) védte meg a budapesti tudományegyetemen szláv filológiából, magyar történetből és oklevéltanból, 1896-ban pedig teológiai diplomát is szerzett.

Már fiatal kutatóként felismerte, hogy a magyar történetírás egyik legnagyobb hiányossága a szomszéd népek történetének és forrásainak elégtelen ismerete. Ezért nem elégedett meg a magyar levéltárak anyagával: Bécsben, Rómában és számos egyházi levéltárban kutatott, miközben kivételes nyelvtudását is kamatoztatta (Zsatkovics, 1910, 107. o.). Hodinka a ruszin és a magyar nyelv mellett ugyanis magas fokon ismerte az egyházi szláv nyelvet, továbbá az oroszt és a szerbet, emellett kitűnően tudott latinul és németül (Abonyi, 2009, 58. o.), továbbá a román, francia, cseh, lengyel, szlovák, olasz és horvát nyelv ismeretét is bizonyította írásaiban (S. Benedek, 2000, 291. o.).

Bécsben ismerkedett meg Thallóczy Lajossal, a közös pénzügyminisztérium levéltárának igazgatójával, aki a magyar történettudomány legnagyobb hiányosságát, provincializmusát kívánta orvosolni, s ehhez szláv nyelveket tudó kutatókra volt szüksége. Hodinka az ő irányítása alatt 1891–92-ben a közös pénzügyminisztérium levéltárában, 1892–1906 között pedig a császári és királyi hitbizományi könyvtár őreként dolgozott (Perényi, 1965, 1403. o.). Bécsi éveiben kezdte el azt a kétirányú forrásgyűjtést, amely életművének alapját képezte: egyrészt a középkori magyar–balkáni kapcsolatok dokumentumainak feltárását, másrészt pedig a szülőföldjével és a felmenőivel is szoros kapcsolatot mutató Munkácsi Egyházmegye, valamint a kárpátaljai ruszinság múltját feltáró iratok lemásolását.

Pályája magyarországi szakasza 1906-ban indult, amikor a pozsonyi jogakadémián a magyar művelődéstörténet tanárává nevezték ki, miután 1905-ben a budapesti egyetemen *A magyar és szláv érintkezések története* tárgykörből magántanári képesítést szerzett (mai terminológia szerint habilitált). 1914-ben a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem jogi karán a magyar történet professzora

lett. Az első világháború után az egyetemet Pécsre telepítették, ahol 1923-tól az egyetemes történeti tanszéket vezette. Kétszer volt itt a bölcsészettudományi kar dékánja (1918–19, illetve 1926–27), 1932-ben pedig az egyetem rektorává választották. A Magyar Tudományos Akadémia 1910-ben levelező, 1933-ban rendes tagjává választotta. 1935-ben vonult nyugalomba, s a Kárpátaljai Tudományos Társaság megalakulásától, 1941-től 1943-ig annak első elnöki tisztségét töltötte be. 1946. július 15-én hunyt el Budapesten, sírja a Fiumei úti temető 24. parcellájában található.

2. Tudományos munkásság

A magyar tudománytörténet Hodinka Antalt elsősorban történészként tartja számon (lásd pl. Kenyeres szerk., 1967, 727. o.; Kollega Tarsoly, 2002, 830. o.). Életműve ugyanakkor ennél sokkal összetettebb és szerteágazóbb: a szlavisztikai, nyelvészeti, néprajzi és könyvészeti vonatkozások végigvonulnak a teljes pályán.

Mint azt a kutatók többször is hangsúlyozták, Hodinka munkássága hagyományosan három fő témakör köré csoportosítható: a szláv–magyar kapcsolatok története, Pécs város története, illetve a kárpátaljai ruszinok egyházi és világi múltja (vö. Babics, 1964; Soós, 1995). Mindezeken belül azonban munkája döntő részét egyértelműen a kárpátaljai ruszinság, s ezen belül is a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye történetének feltárása tette ki.

Első tudományos munkáját 1887-ben publikálta a boszniai eretnekmozgalmakról, ez azonban még inkább „egyházi polemikus mű, az apologetika egyik sajátos terméke” (Perényi, 1965, 1403. o.). A doktori értekezésében viszont már megmutatkoznak a bécsi iskola jellemző sajátosságai: a szigorú külső és belső forráskritika, valamint az alapos filológiai felkészültség. E munkamódszer, illetve az objektivitásra, a tárgyilagosságra való törekvés végigkíséri Hodinka egész életpályáját: csak annyit állít, amit bizonyítani tud; ismerteti és ütközteti a szembenálló véleményeket (Pirigyi, 1993, 93–113. o.).

Pályájának első két évtizedében – nem kis részben Thallóczy Lajos ösztönzésére – Hodinka kutatásainak súlypontját a délszláv, mindenekelőtt a szerb és a bosnyák múlt, illetve a magyar–délszláv kapcsolatok forrásainak feltárása jelentette. Munkásságának ez a vonulata ma kevésbé ismert, holott már a korabeli írói lexikon is éppen a déli szlávok történetéhez kapcsolódó levéltári forrásközléseit emelte ki (Szinnyei, 1896). Már első, a boszniai bogumil eretnekmozgalommal foglalkozó műve is balkáni tárgyú volt, a Magyar életrajzi lexikon adatai szerint pedig 1889-ben a szerb fejedelemség Magyarországhoz fűződő viszonyáról is közreadott egy dolgozatot (Kenyeres szerk., 1967, 727. o.). Doktori értekezése, *A szerb történelem forrásai s első kora* (Hodinka, 1891) előbb a Történelmi Tár hasábjain, folytatásokban, majd különnyomatként jelent meg

(Szinnyei, 1896). Hodinka ebben a szerb történelem legkorábbi időszakára vonatkozó bizánci, latin és szláv nyelvű források kritikai számbavételéből kiindulva tárgyalta a szerb államiság kezdeteit, s munkája a magyar nyelvű szakirodalomban úttörő vállalkozásnak számított.

A délszláv tárgykör a következő években is meghatározó maradt munkásságában. 1898-ban *Tanulmányok a bosnyák-dijakovári püspökség történetéből* címmel adott közre egyháztörténeti feldolgozást (Hodinka, 1898), 1903-ban pedig Thallóczy Lajossal közösen rendezte sajtó alá *A horvát véghelyek oklevéltára* 1490–1527 közötti iratanyagát, amely a *Magyarország melléktartományainak oklevéltára* című sorozat első köteteként jelent meg, s a déli végvárrendszer és a korai oszmán előrenyomulás kutatása máig rendszeresen támaszkodik rá (Thallóczy–Hodinka szerk., 1903). E forrásfeltáró munkához kapcsolódik II. Bajazid szultánnak a II. Ulászló magyar és cseh királlyal 1498-ban kötött békéről szóló nyílt levelét tárgyaló értekezése is, amelyet Hodinka ruszin nyelven tett közzé (vö. Hodinka, 1922a, XXXI. o.). A balkáni tematikához pályája végén is visszatért: 1935-ben tartott akadémiai rendes tagi székfoglalója a karlócai békekötésből (1699) kimaradt kérdésekkel és azok következményeivel foglalkozott (Múlt-kor, 2009). Délszláv forráskutatásai tehát nem pusztán pályakezdő előtanulmányok voltak, hanem szervesen előkészítették azt a magyar–szláv kapcsolattörténeti szemléletet, amelynek alapján 1905-ben a magyar és szláv érintkezések történetéből magántanári képesítést szerzett.

Legjelentősebb és máig nélkülözhetetlen munkája a Magyar Tudományos Akadémia Ipolyi-díjával jutalmazott *A munkácsi görög-katholikus püspökség története* (Hodinka, 1909), amelyhez egy többkötetesre tervezett okmánytár első (és végül az egyetlen) megjelent része, *A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára* (Hodinka, 1911) is kapcsolódott. E kötetekhez kapcsolódóan számos kisebb tanulmányt is írt: foglalkozott a Koriatovics Tódor-féle adománylevél hitelességének kérdésével, Olsavszky Manuel püspök levelezésével, a görögkatolikus papság Bacsinszky András előtti műveltségi állapotával, illetve a munkácsi bazilita kolostor egyházi felszereléseinek leltárával (Soós, 1995, 63. o.).

Az egyháztörténeti munkák lezárását követően érdeklődése egyre inkább a gazdaság- és társadalomtörténet, illetve a településtörténet felé fordult. *A tokaji görög kereskedő társulat kiváltságának ügye 1725–1772* címet viselő akadémiai székfoglaló értekezése (Hodinka, 1912) Perényi szerint „elsőként bizonyítja azt a fordulatot, amely az egyháztörténeti kutatások lezárása után következett életében” (Perényi, 1965, 1404. o.).

Szlavisztikai munkásságának talán legszélesebb körben ismert darabja *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai* (Hodinka, 1916), amely a magyar honfoglalás és a középkori magyar történet keleti szláv forrásait kétnyelvű kiadásban tette közzé. Hodinka módszeresen gyűjtötte a cirill nyomtatványok

terjedésére vonatkozó adatokat az ungvári, munkácsi püspöki, az esztergomi prímási és a bécsi levéltárakból (Soós, 1995, 64. o.), s a problémakör hosszú éveken át foglalkoztatta.

Hodinka kifejezetten nyelvészeti munkáinak sorából külön kiemelendő a mintegy 7500 igét és több mint 600 igeváltozatot tartalmazó kéziratos szótárműve, *Ruszin–magyar igetár* (Hodinka, 1922a), amelyet Udvari István sajtó alá rendezésében a nyíregyházi Görögkatolikus Hittudományi Főiskola tett közzé fakszimile kiadásban 1991-ben. A munka kéziratos formában két változatban maradt fenn az MTA Könyvtárának Kézirattárában. Udvari István (1993, 78. o.) részletes elemzése szerint Hodinka célja az volt, hogy a kárpátaljai ruszin népnyelv igekészletét teljességében felgyűjtse. Az *Igetár* jelentősége nyelvtörténeti és kontaktnyelvészeti szempontból egyaránt megkerülhetetlen. Bár a XIX. század végi – XX. század eleji nyelvállapotot tükrözi, Hodinka történeti-etimológiai szempontokat is érvényesít: a szavak idézetes előfordulását XVI–XVIII. századi nyelvemlékekből vett szövegrészekkel támasztja alá, a nem ruszin eredetű szavakat pedig általában etimológiailag minősíti – jelölve a magyar, egyházi szláv, német, orosz és latin eredetet (Udvari, 1993, 79. o.). Módszeresen jelöli a magyarból átvett ruszin igéket is, ezáltal pedig az említett korszak kárpátaljai ruszin népnyelvében előforduló hungarizmusok elsőrangú forrásgyűjteményeként is értékelhető (Bárány, 2009, 25. o.).

Hodinka a pécsi rektorsága idején kiemelt hangsúlyt fektetett a ruszin kulturális élet és kutatás támogatására is. Például Hodinka személyes közbenjárására vállalta a Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Bonkáló Sándor ruszin irodalomról és művelődésről írott összefoglalójának megjelentetését. A két világháború között pedig számos dolgozata és forráskiadványa jelent meg ruszin nyelven; ezek közül kiemelkedik a görögkatolikus papság Bacsinszky András püspök előtti iskoláztatásáról írt tanulmánya, valamint Olsavszky Manuel püspök máriapócsi házfőnökökkel folytatott levelezésének kiadása (Abonyi, 2009, 61. o.).

Külön figyelmet érdemelnek Hodinka ruszin nyelvű tudományos írásai, amelyek a kárpáti ruszin tudományos írásbeliség úttörő darabjainak tekinthetők: a ruszin kutatók Hodinkát az első olyan tudósként tartják számon, aki tudományos szövegeit az élő ruszin népnyelven írta meg. Fenych (2026, 45. o.) a *Glagolnyica* (1922) ruszin nyelvű előszavát tartja Hodinka első ruszin nyelven írt munkájának; későbbi ruszin nyelvű írásaiban a tudós a szeklencei nyelvjárás hangtani, alaktani és lexikai sajátosságaira támaszkodott. E szövegek közé tartozik a II. Bajazid szultán 1498-as nyílt leveléről írt értekezés («Отвореный листъ султана Баязита II. о мирѣ его съ Владиславомъ корольомъ угорськымъ и чешськымъ р. 1498»; vö. Hodinka, 1922a, XXXI. o.), valamint *A kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és múltjuk* (1923) ruszin nyelvű változata, az *Утюзнина, газдуство и прошлость южнокарпатськых*

русинувъ, amelyet Udvari István 2000-ben Nyíregyházán hasonmás kiadásban tett újra hozzáférhetővé (Hodinka, 1923). Fenych adatai szerint a mű három éven belül Londonban, Budapesten és Párizsban is megjelent, ami a ruszin múlt nemzetközi megismertetésének addig példátlan kísérlete volt. Hodinka kéziratban maradt ruszin nyelvű szövegeiből Káprály Mihály állított össze és látott el jegyzetekkel egy gyűjteményt *Час гурше, ги вода…* címmel (Hodinka, 2005), amelyet egy évvel később újabb kötet követett. Fenych összesítése szerint ma Hodinka 204 műve ismert, ezek közül 72 kiadatlan, köztük több ruszin nyelvű kézirat is (Fenych, 2026, 62. o.).

Hodinka tudományos érdeklődéssel fordult a néprajz és folklorisztika felé is. Gyűjtéseit jelentős részben a kárpátaljai népéletből merítette. Első jelentős etnográfiai dolgozata *A rutének* címmel (Hodinka, 1900) jelent meg. Ez a munka „valójában olvasmányos, közérthető kismonográfia", amelyhez Hodinka „terepmunkái során számos tárgyleírást és rajzvázlatot készített, nem szorítkozott […] másodforrásokra" (S. Benedek, 2000, 291. o.). Hodinka a terepmunka során nemcsak adatokat gyűjtött, hanem „ruszin és magyar nyelven jegyezte fel az épületek, berendezési tárgyak, használati eszközök neveit, és saját kezűleg készített szabadtéri rajzvázlatokat" (Abonyi, 2009, 60. o.). A kétnyelvű feljegyzés módszertana már önmagában is jól mutatja, hogy a néprajzi gyűjtés Hodinka esetében elválaszthatatlan volt a nyelvi adatok rögzítésétől és a magyar–ruszin érintkezések dokumentálásától.

Folklorisztikai gyűjtéseinek talán legkiemelkedőbb darabja *Száz ruszin népdal* (*Пісні наших предків* – szó szerinti fordításban *Elődeink dalai*) című gyűjtemény (Hodinka, 1922b), amely Jurij Turjanica és Udvari István közös munkájának köszönhetően 1993-ban jelent meg nyomtatásban, s Voigt Vilmos (1994, 374. o.) szerint „szinte minden egyes műfaj értékelhető a magyar folklór szempontjából is".

Az életmű máig ható tudományos jelentősége nemcsak abban áll, hogy Hodinka az ukrán, ruszin, szerb, horvát, orosz és lengyel forrásokat egyaránt feltárta és kétnyelvű kiadásban közzétette, hanem abban is, hogy szilárd filológiai alapra építve dolgozta ki azt a kelet-európai kapcsolattörténeti szemléletet, amelyhez a magyar történettudomány csak évtizedekkel később jutott el szisztematikusan (Sziklay, 1978, 223. o.).

3. A hagyaték és annak sorsa

Hodinka eredeti elgondolása az volt, hogy a magyarországi ruszinok (rutének, ruszinok) teljes történetét megírja, s mint azt a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában elhelyezett hatalmas anyaggyűjtése bizonyítja, az egyháztörténeti források mellett településtörténeti, gazdaság- és társadalomtörténeti iratok ezreit gyűjtötte össze. Ezt a munkát azonban nem

tudta befejezni: ahogyan Perényi József (1965, 1404. o.) fogalmaz, „egy ember erejét meghaladó munkára vállalkozott. Támogatást sehonnan sem kapott, saját anyagi eszközei pedig korlátoltak voltak".

A második világháború után a hagyaték mostoha körülmények közé került. Maga Hodinka megkísérelte ugyan rendbe szedni, ám ezt már csak részben sikerült véghezvinnie. A rendezés munkáját végül Perényi József folytatta, s a hatalmas, rendkívül értékes kéziratos anyag az MTA Könyvtárának Kézirattárába került (Perényi, 1965, 1405. o.). Itt található többek között a horvát véghelyek oklevéltárának két kéziratos kötete, a munkácsi püspökségre vonatkozó háromkötetnyi oklevélgyűjtés, a magyarországi szláv nyomdászattal kapcsolatos kéziratok, illetve a tokaji vár és a tokaji görögkatolikus egyház történetére vonatkozó jegyzetek (Babics, 1964, 1148. o.).

Hodinka jelentős részben kéziratban maradt életművének sorsa az 1945 utáni évtizedekben kettős pályán haladt. Magyarországon a szakma nem feledkezett meg a kiváló tudósról; ám a tudományos rehabilitáció és a hagyaték rendszerezett feltárása csak az 1990-es évek elejétől indulhatott meg igazán. Kárpátalján ezzel szemben a görögkatolikus egyház 1944-es betiltása után a sztálini rémuralom Hodinka Antal életművét is feledésre ítélte (Soós, 1995, 64. o.). Az ungvári egyetemi könyvtár különösen veszélyes irodalom tárolására fenntartott zárolt részlegén külön szekrénybe zárva őrizték a munkácsi püspökség történetét feldolgozó 1909-es kiadású kötetét, melyet Soós Kálmánék az 1990-es évek elején még felvágatlan nyomdai íveken találtak meg (Soós, 1995, 64–65. o.).

4. A Hodinka-reneszánsz

A Hodinka-reneszánsz, vagyis az életmű újrafelfedezése elsősorban nem Kárpátalján, hanem Magyarországon vette kezdetét (Soós, 1997, 16. o.). A munka úttörője Udvari István volt, aki a nyíregyházi tanárképző főiskolán létrejött Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke vezetőjeként mélyreható kutatásokkal térképezte fel a hatalmas hagyatékot. Munkájának köszönhetően 1991-ben látott napvilágot Hodinka *Ruszin–magyar igetára*, majd 1992-ben válogatott kéziratainak gyűjteményes kiadása, illetve a kéziratos hagyaték részletes jegyzéke (vö. Földvári, 1995). 1993. június 16–17-én Nyíregyházán nemzetközi emlékkonferenciát rendeztek *Hodinka Antal élete és munkássága* címmel a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola és a Bessenyei György Tanárképző Főiskola szervezésében, amelyen csaknem negyven magyar, ukrán, ruszin és szlovák kutató vizsgálta Hodinka életútját és munkásságát. A rendezvény anyaga a *Hodinka Antal Emlékkönyv* (Udvari szerk., 1993) lapjain jelent meg.

Udvari István életének utolsó éveiben is megőrizte elkötelezettségét a Hodinka-örökség iránt: szöveggyűjteményeket állított össze a XVIII. századi munkácsi püspökök – Blazsovszky Gábor, Olsavszky Manuel, Bradács János – cirill betűs iratainak közlésével, amelyek nagyobb részben éppen Hodinka kéziratos hagyatékára támaszkodtak (Zoltán, 2006, 128. o.). Udvari 2005-ben bekövetkezett korai halála jelentős vesztesége volt a Hodinka-kutatásnak, de munkássága szilárd alapokat teremtett az utódok számára.

A kárpátaljai recepció Soós Kálmán helyi történész tevékenységének köszönhetően kezdett megváltozni. Az 1992. február 15-én alapított Kárpátaljai Ruszin Társaság kéthetente megjelenő lapja, a Podkarpatszka Rusz 1993/4. számától kezdve sorozatot indított *Történelmünkből. Hodinka Antal* címmel, amelyben máramarosi nyelvjárásban közölték a kárpátaljai ruszinokról szóló 1923-as munkájának ruszin változatát. Ungváron utcát is elneveztek róla, a hivatalos ukrán történetírás elismerése azonban – ahogyan Soós Kálmán fogalmazott – akkor még váratott magára (Soós, 1995, 67–68. o.). Az azóta eltelt három évtizedben e helyzet jelentős mértékben megváltozott: Hodinka életműve ma az egyik leggyakrabban hivatkozott magyarországi szláv vonatkozású tudósi életműként él.

Az 1990-es évek közepétől az ukrán történetírás is foglalkozni kezdett Hodinka munkásságával: az ungvári Dmitro Danyljuk 1994-es doktori disszertációjában, majd 1997-es és 1999-es monográfiáiban, tanítványa, Okszana Ferkov pedig 2004-es kandidátusi értekezésében tárgyalta életművét. 2007 decemberében az Ungvári Nemzeti Egyetem Történelem Karán a kar akkori dékánja, Volodymyr Fenych kezdeményezésére tizenöt neves történész domborművét helyezték el, köztük Hodinkáét is; 2013-ban pedig Joszip Kobal ungvári régész és történész fordításában ukrán nyelven is megjelent Hodinka *Gens fidelissima* című, II. Rákóczi Ferenc ruszin jobbágyairól írt 1915-ös tanulmánya.

A Hodinka-kutatás legújabb eredményeit összegzi Volodymyr Fenych ungvári történész *A történész, az egyház és a nép: Hodinka Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye és a kárpáti ruszinok* című monográfiája (Fenych, 2026), amely Hodinka születésének 160. és halálának 80. évfordulója alkalmából, a Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület (HORUE) kiadásában 2026-ban ukrán, magyar és ruszin nyelven is napvilágot látott. A kötet a szerzőnek a Hodinka Antal-díj 2023. évi átvételekor elhangzott előadásán, illetve egy 2024-ben Eperjesen publikált tanulmányán alapul (Fenych, 2026, 7. o.). Fenych a hagyományos kárpáti ruszin társadalomban a történész, az egyház és a nép fogalmainak szoros összefonódásából indul ki – e közösség szellemi vezetői, »etnarchái« rendszerint a görögkatolikus papság köreiből kerültek ki –, s ebben a keretben vizsgálja Hodinka és egyháza, illetve népe viszonyát (Fenych, 2026, 8–13. o.). A monográfia három nagy egységben tárgyalja a tudós életútját, kárpáti ruszin és görögkatolikus tudományos „paradigmáját", valamint kortársai és

utódai emlékezetét, s a Hodinka család archívumából származó fényképanyaggal kiegészített krónika zárja. Újdonságot jelentenek a Kárpátaljai Állami Levéltár anyakönyvei alapján rekonstruált családtörténeti adatok, Hodinka szeklencei éveinek és álneveinek értelmezése, valamint annak kimutatása, hogy a tudós nézetei a kárpáti ruszinok és a Munkácsi Egyházmegye történetéről hét fő tételben foglalhatók össze (Fenych, 2026, 8., 42–43., 62–63. o.).

5. Hodinka neve a mai tudományos életben

Hodinka Antal nevét számos emléktábla őrzi – többek között a Pécsi Tudományegyetem főépületén, az Ungvári Nemzeti Egyetem Történelem Karán (ahol 2007 óta domborműve is látható), a budapesti Benczúr utcában, illetve gyermekkorának színhelyén, Szeklencén (Сокирниця), ahol néhány éve szintén emléktáblát avattak tiszteletére; a tudós azonban nem itt, hanem a szlovákiai Ladomérban született. Szülőfalujában, a Szinnai járásbeli Ladomérban (Ladomirov) 2026. szeptember 12-én, halálának 80. évfordulója alkalmából, a Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács és a község önkormányzatának közös kezdeményezésére, a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával háromnyelvű – szlovák, ruszin és magyar feliratú – emléktáblát lepleztek le (Pásztor, 2026; TASR, 2026). Budapesti, Fiumei úti sírját a HORUE, a Hodinka család és a ruszin nemzetiségi önkormányzatok által állíttatott, Kamasz Krisztián szobrászművész alkotta, 2010-ben elkészült és 2011 februárjában felavatott mellszobros síremlék díszíti, amelynél a magyarországi ruszinok évente kétszer, a tudós születésének és halálának évfordulóján emlékeznek meg róla (Fenych, 2026, 78–81. o.). Emlékét őrzi továbbá Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület (HORUE) kezdeményezésére 2004-ben, az Országos Ruszin Önkormányzattal közösen létrehozott Hodinka Antal-díj, amelyet évente a ruszin kultúra, a hagyományőrzés, az anyanyelv és a görögkatolikus vallási értékek ápolása területén végzett kiemelkedő tevékenységért ítélnek oda. A díjat 2004 óta minden évben július 15-én, a tudós halálának évfordulóján, az egyesület tudományos konferenciájának keretében adják át, többek között a kárpáti ruszinok történetének kutatásában végzett kiemelkedő munkáért; 2004 és 2013 között 56-an részesültek benne (Fenych, 2026, 78–79. o.). Több forrás tévesen az Országos Ruszin Önkormányzatot nevezi meg a díj alapítójaként: a díj létrehozása valójában a 2002 végén megalakult HORUE ötlete volt, amelynek egyik alapítója és oszlopos tagja Udvari István volt (HORUE, 2018, 37. o.).

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (2025 októberétől már Egyetem) bázisán 2001-ben létrejött nyelvészeti kutatóhely Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont néven vette fel a kárpátaljai tudományos élet egyik legjelentősebb előzményét képviselő nagy elődjének nevét. A kutatóközpont az

elmúlt két és fél évtizedben a Kárpát-medencei magyar nyelvi kutatások egyik központjává vált; munkatársai a kárpátaljai magyar nyelvhasználat, a kétnyelvűség, a nyelvi tájkép, a nyelvpolitika és a kontaktológia területén végeznek folyamatos kutatómunkát.

Hodinka Antal a magyar történettudomány horizontját tágította a szláv nyelvű források és a szláv nyelvű szakirodalom felé; munkássága a történeti szlavisztika területén úttörő jellegű, viszonyítási alap és mérföldkő egyaránt. Életműve ugyanakkor nemcsak a történettudomány, hanem a szlavisztika, a nyelvtudomány, a néprajz, a folklorisztika és a könyvészet számára is megkerülhetetlen örökség.

Font Mártával (2021) egyetértve, a szakemberekre még ma is jelentős feladat vár Hodinka kéziratainak hasznosításával, egyes munkáinak kiadásával, illetve hiánypótló műveinek reprintben való újbóli megjelentetésével kapcsolatosan. A nyolcvanéves évfordulón történő főhajtás mellett e feladatok jelentőségére is fel szerettük volna hívni a figyelmet.

Irodalom

1. Abonyi Andrea Tímea 2009. *Lexikai germanizmusok vizsgálata ruszin népnyelvű kiadványban. Doktori disszertáció*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
2. Babics András 1964. Hodinka Antal. *Jelenkor* 7/12: 1147–1148. o.
3. Bárány Erzsébet 2009. *Magyar–ukrán nyelvi kölcsönhatás: hungarizmusok a magyar–ukrán (ruszin) nyelvhatáron (irodalmi művek alapján). Doktori disszertáció*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
4. Fenych Volodymyr 2026. *A történész, az egyház és a nép: Hodinka Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye és a kárpáti ruszinok*. Ukránból fordította Ilnytska Tetyana. Budapest: Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület – Józsefvárosi Ruszin Önkormányzat.
5. Font Márta 2021. *75 éve hunyt el Hodinka Antal, az Erzsébet Tudományegyetem rektora, a szláv népek történetének kutatója*. Évfordulós megemlékezés. https://mnl.gov.hu/mnl/baml/hirek/75_eve_hunyt_el_hodinka_antal_az_erzsebet_tudomanyegyetem_rektora_a_szlav_nepek (Letöltés dátuma: 2026.06.28.).
6. Földvári Sándor 1995. Hodinka Antal életművének feldolgozása. *Debreceni Szemle* 3/4: 615–619. o.
7. Hodinka Antal 1891. *A szerb történelem forrásai s első kora*. Doktori értekezés. Budapest.
8. Hodinka Antal 1898. *Tanulmányok a bosnyák-dijakovári püspökség történetéből*. Budapest.
9. Hodinka Antal 1900. A rutének. In: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben. Magyarország 6. kötete. Felső-Magyarország (2. rész)*. Budapest: Magyar Királyi Állami Nyomda, 401–417. o.
10. Hodinka Antal 1909. *A munkácsi görög-katholikus püspökség története. A M. Tud. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
11. Hodinka Antal 1911. *A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára. 1. kötet. 1458–1715*. Ungvár: Unió Könyvnyomda.

12. Hodinka Antal 1912. *A tokaji görög kereskedő társulat kiváltságának ügye 1725–1772. Székfoglaló értekezés*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
13. Hodinka Antal 1916. *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai*. Az orosz évkönyvek teljes gyűjteménye köteteiből a M. Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának megbízásából fordította Hodinka Antal lev. tag. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
14. Hodinka Antal 1922a (nyomtatásban 1991). Udvari István szerk. *Ruszin–magyar igetár*. Nyíregyháza: Görögkatolikus Hittudományi Főiskola.
15. Hodinka Antal 1922b (nyomtatásban 1993). Антон Годинка: *Пісні наших предків. Сто наших співанок. Száz ruszin népdal Hodinka Antal tiszteletére (1864–1946)*. Підготовка текстів Ю. Туряниці, І. Удворі, С. Арпи. Вступне слово І. Удворі. Упорядкування Ю. Туряниці. Будапешт–Ужгород: Інтермікс.
16. Hodinka Antal 1923 (hasonmás kiadásban 2000). [Сокырницькый Сирохмань:] *Утцюзнина, газдуство и прошлость южнокарпатськых русинувъ*. Budapest: Hornyánszky. Hasonmás kiadás: sajtó alá rendezte és az utószót írta Udvari István. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, 2000.
17. Hodinka Antal 2005. Годинка, Антоній: *Час гурше, ги вода… Русинські тексти*. Матеріал зобрав, ушорив, коментарії застачив и вступноє слово написав Михаил Капраль; спередслово: Іштван Удварі. Нїредьгаза: Вудала катедра украинськой и русинськой філології Нїредьгазськой Высшой Школы.
18. HORUE 2018. *15 éves Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület (HORUE) (2003–2018). Матеріалы про исторію и діятелность ВОРИАГа*. Budapest: Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület.
19. Kenyeres Ágnes szerk. 1967. *Magyar Életrajzi Lexikon 1. A–K*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
20. Kollega Tarsoly István főszerk. 2002. *Révai Új Lexikona. IX. kötet. Gym–Hol*. Szekszárd: Babits Kiadó.
21. Múlt-kor 2009. Hodinka Antal. *Múlt-kor történelmi portál*, 2009. május 8. https://mult-kor.hu/20090508_hodinka_antal_ (Letöltés dátuma: 2026.09.24.).
22. Pásztor Péter 2026. Háromnyelvű emléktáblát kap szülőfalujában Hodinka Antal. *Felvidék.ma*, 2026. szeptember 4. https://felvidek.ma/2026/09/04/haromnyelvu-emlektablat-kap-szulofalujaban-hodinka-antal/ (Letöltés dátuma: 2026.09.24.).
23. Perényi József 1965. Emlékezés Hodinka Antalról (1864–1946). *Századok* 99/6: 1403–1405. o.
24. Pirigyi István 1993. Hodinka Antal, a Munkácsi Egyházmegye történetírója. In: Udvari István szerk. *Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére*. Nyíregyháza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke – Szent Athanas Görögkat. Hittud. Főiskola Nyelvi Tanszéke, 93–113. o.
25. S. Benedek András 2000. A Szeklencei Szegényember üzenete. *Kisebbségkutatás* 9/2: 291–294. o.
26. Soós Kálmán 1995. Hodinka Antal hivatalos és tudományos megítélése Kárpátalján. *Honismeret* 23/5: 62–69. o.
27. Soós Kálmán 1997. A Hodinka-reneszánsz előzményei Kárpátalján. In: Csernicskó István szerk. *Tiszán innen… Társadalomtudományi tanulmányok*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 9–22. o.

28. Sziklay László 1978. Hodinka Antal a magyar szlavisztika egyik úttörője (1864–1946). *Filológiai Közlöny* 24/2: 223–226. o.
29. Szinnyei József 1896. Hodinka Antal. In: *Magyar írók élete és munkái* IV. Budapest: Hornyánszky Viktor.
30. TASR 2026. V Ladomírove odhalili pamätnú tabuľu Antonovi Hodinkovi. *Teraz.sk*, 2026. szeptember 17. https://www.teraz.sk/regiony/v-ladomirove-odhalili-pamatnu-tabulu/992992-clanok.html (Letöltés dátuma: 2026.09.24.).
31. Thallóczy Lajos – Hodinka Antal szerk. 1903. *A horvát véghelyek oklevéltára. I. köt. 1490–1527*. Magyarország melléktartományainak oklevéltára 1.; Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria 31. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
32. Udvari István 1993. Magyar eredetű ruszin igék Hodinka Antal Ruszin–magyar igetárában. *Magyar Nyelv* 89/1: 77–81. o.
33. Udvari István szerk. 1993. *Hodinka Antal Emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére*. Nyíregyháza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke – Szent Athanas Görögkat. Hittud. Főiskola Nyelvi Tanszéke.
34. Voigt Vilmos 1994. Антон Годинка: *Пісні наших предків. Сто наших співанок. Száz ruszin népdal Hodinka Antal tiszteletére (1864–1946)*. Підготовка текстів Ю. Туряниці, І. Удворі, С. Арпи. Вступне слово І. Удворі. Упорядкування Ю. Туряниці. Будапешт–Ужгород: Інтермікс, 1993. 167 p. *Ethnographia* 105/1: 374. o.
35. Zoltán András 2006. Elárvult kisebbség: Udvari István utolsó könyvéről. *Kisebbségkutatás* 15/1: 127–129. o.
36. Zsatkovics Kálmán 1910. A munkácsi görög-katolikus püspökség története. *Görög Katholikus Szemle* 11/13. 1910. március 27.

References

1. Abonyi, Andrea Tímea 2009. *Lexikai germanizmusok vizsgálata ruszin népnyelvű kiadványban* [The examination of lexical Germanisms in a Rusyn vernacular publication]. PhD dissertation. Budapest: Eötvös Loránd University. (In Hungarian)
2. Babics, András 1964. Hodinka Antal [Antal Hodinka]. *Jelenkor* 7/12: pp. 1147–1148. (In Hungarian)
3. Bárány, Erzsébet 2009. *Magyar–ukrán nyelvi kölcsönhatás: hungarizmusok a magyar–ukrán (ruszin) nyelvhatáron (irodalmi művek alapján)* [Hungarian–Ukrainian linguistic interaction: Hungarianisms along the Hungarian–Ukrainian (Rusyn) language border (based on literary works)]. PhD dissertation. Budapest: Eötvös Loránd University. (In Hungarian)
4. Fenych, Volodymyr 2026. *A történész, az egyház és a nép: Hodinka Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye és a kárpáti ruszinok* [The historian, the church and the people: Antal Hodinka, the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo and the Carpatho-Rusyns]. Translated from Ukrainian by Tetiana Ilnytska. Budapest: Antal Hodinka National Association of Rusyn Intellectuals – Józsefváros Rusyn Self-Government. (In Hungarian)
5. Font, Márta 2021. *75 éve hunyt el Hodinka Antal, az Erzsébet Tudományegyetem rektora, a szláv népek történetének kutatója* [Antal Hodinka, rector of Elisabeth

University and researcher of the history of Slavic peoples, died 75 years ago]. Commemorative note. https://mnl.gov.hu/mnl/baml/hirek/75_eve_hunyt_el_-hodinka_antal_az_erzsebet_tudomanyegyetem_rektora_a_szlav_nepek (Accessed: 28.06.2026). (In Hungarian)

6. Földvári, Sándor 1995. Hodinka Antal életművének feldolgozása [The processing of Antal Hodinka's life work]. *Debreceni Szemle* 3/4: pp. 615–619. (In Hungarian)
7. Hodinka, Antal 1891. *A szerb történelem forrásai s első kora* [The sources and early period of Serbian history]. Doctoral dissertation. Budapest. (In Hungarian)
8. Hodinka, Antal 1898. *Tanulmányok a bosnyák-dijakovári püspökség történetéből* [Studies on the history of the Bishopric of Bosnia–Đakovo]. Budapest. (In Hungarian)
9. Hodinka, Antal 1900. A rutének [The Ruthenians]. In: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben. Magyarország Vol. 6. Felső-Magyarország (Part 2)*. Budapest: Magyar Királyi Állami Nyomda, pp. 401–417. (In Hungarian)
10. Hodinka, Antal 1909. *A munkácsi görög-katholikus püspökség története* [The history of the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo]. Budapest: Hungarian Academy of Sciences. (In Hungarian)
11. Hodinka, Antal 1911. *A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára. 1. kötet. 1458–1715* [Charter collection of the Greek-rite Eparchy of Mukachevo. Vol. 1: 1458–1715]. Ungvár: Unió Könyvnyomda. (In Hungarian)
12. Hodinka, Antal 1912. *A tokaji görög kereskedő társulat kiváltságának ügye 1725–1772* [The matter of the privileges of the Greek merchant company of Tokaj, 1725–1772]. Inaugural address. Budapest: Hungarian Academy of Sciences. (In Hungarian)
13. Hodinka, Antal 1916. *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai* [The Hungarian aspects of the Russian chronicles]. Budapest: Hungarian Academy of Sciences. (In Hungarian)
14. Hodinka, Antal 1922a (published 1991). Udvari, István ed. *Ruszin–magyar igetár* [Rusyn–Hungarian verb dictionary]. Nyíregyháza: Görögkatolikus Hittudományi Főiskola. (In Rusyn and Hungarian)
15. Hodinka, Antal 1922b (published 1993). Anton Hodynka: *Pisni nashykh predkiv. Sto nashykh spivanok. Száz ruszin népdal Hodinka Antal tiszteletére (1864–1946)* [Songs of Our Ancestors. One Hundred of Our Songs. One Hundred Rusyn Folk Songs in Honour of Antal Hodinka (1864–1946)]. Texts prepared by Yu. Turianytsia, I. Udvari, S. Arpy. Introduction by I. Udvari. Compiled by Yu. Turianytsia. Budapest–Uzhhorod: Intermix Kiadó. (In Rusyn)
16. Hodinka, Antal 1923 (facsimile edition 2000). [Sokyrnyts'kyi Syrokhman':] *Uttsiuznyna, hazdustvo y proshlost' iuzhnokarpats'kykh rusynuv* [Homeland, economy and past of the Southern Carpathian Rusyns]. Budapest: Hornyánszky. Facsimile edition, edited with an afterword by István Udvari. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, 2000. (In Rusyn)
17. Hodinka, Antal 2005. Hodynka, Antonii: *Chas hurshe, hy voda… Rusyns'ki teksty* ["Chas hurshe, hy voda…": Rusyn texts]. Collected, arranged and annotated, with an introduction, by Mykhail Kapral'; foreword by István Udvari. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke. (In Rusyn)
18. HORUE 2018. *15 éves Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület (HORUE) (2003–2018). Materialy pro istoriiu y diiatelnost' VORIAHa* [15 years of the Antal

Hodinka National Association of Rusyn Intellectuals (2003–2018): Materials on its history and activities]. Budapest: Antal Hodinka National Association of Rusyn Intellectuals. (In Hungarian and Rusyn)

19. Kenyeres, Ágnes ed. 1967. *Magyar Életrajzi Lexikon 1. A–K* [Hungarian Biographical Dictionary. Vol. 1: A–K]. Budapest: Akadémiai Kiadó. (In Hungarian)
20. Kollega Tarsoly, István ed. 2002. *Révai Új Lexikona. IX. kötet. Gym–Hol* [Révai's New Encyclopaedia. Vol. 9: Gym–Hol]. Szekszárd: Babits Kiadó. (In Hungarian)
21. Múlt-kor 2009. Hodinka Antal [Antal Hodinka]. *Múlt-kor historical portal*, 8 May 2009. https://mult-kor.hu/20090508_hodinka_antal_ (Accessed: 24.09.2026). (In Hungarian)
22. Pásztor, Péter 2026. Háromnyelvű emléktáblát kap szülőfalujában Hodinka Antal [Antal Hodinka to receive a trilingual memorial plaque in his native village]. *Felvidék.ma*, 4 September 2026. https://felvidek.ma/2026/09/04/haromnyelvu-emlektablat-kap-szulofalujaban-hodinka-antal/ (Accessed: 24.09.2026). (In Hungarian)
23. Perényi, József 1965. Emlékezés Hodinka Antalról (1864–1946) [In memory of Antal Hodinka (1864–1946)]. *Századok* 99/6: pp. 1403–1405. (In Hungarian)
24. Pirigyi, István 1993. Hodinka Antal, a Munkácsi Egyházmegye történetírója [Antal Hodinka, historian of the Eparchy of Mukachevo]. In: Udvari, István ed. *Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére*. Nyíregyháza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke – Szent Athanas Görögkat. Hittud. Főiskola Nyelvi Tanszéke, pp. 93–113. (In Hungarian)
25. S. Benedek, András 2000. A Szeklencei Szegényember üzenete [The message of the Poor Man of Szeklence]. *Kisebbségkutatás* 9/2: pp. 291–294. (In Hungarian)
26. Soós, Kálmán 1995. Hodinka Antal hivatalos és tudományos megítélése Kárpátalján [The official and scholarly reception of Antal Hodinka in Transcarpathia]. *Honismeret* 23/5: pp. 62–69. (In Hungarian)
27. Soós, Kálmán 1997. A Hodinka-reneszánsz előzményei Kárpátalján [The antecedents of the Hodinka renaissance in Transcarpathia]. In: Csernicskó, István ed. *Tiszán innen... Társadalomtudományi tanulmányok*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, pp. 9–22. (In Hungarian)
28. Sziklay, László 1978. Hodinka Antal a magyar szlavisztika egyik úttörője (1864–1946) [Antal Hodinka, one of the pioneers of Hungarian Slavic studies (1864–1946)]. *Filológiai Közlöny* 24/2: pp. 223–226. (In Hungarian)
29. Szinnyei, József 1896. Hodinka Antal [Antal Hodinka]. In: *Magyar írók élete és munkái* Vol. 4. Budapest: Hornyánszky Viktor. (In Hungarian)
30. TASR 2026. V Ladomírove odhalili pamätnú tabuľu Antonovi Hodinkovi [Memorial plaque to Antal Hodinka unveiled in Ladomirov]. *Teraz.sk*, 17 September 2026. https://www.teraz.sk/regiony/v-ladomirove-odhalili-pamatnu-tabulu/992992-clanok.html (Accessed: 24.09.2026). (In Slovak)
31. Thallóczy, Lajos – Hodinka, Antal eds. 1903. *A horvát véghelyek oklevéltára. Vol. 1: 1490–1527* [Charter collection of the Croatian border fortresses, Vol. 1: 1490–1527]. Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria 31. Budapest: Hungarian Academy of Sciences. (In Latin and Hungarian)

32. Udvari, István 1993. Magyar eredetű ruszin igék Hodinka Antal Ruszin–magyar igetárában [Rusyn verbs of Hungarian origin in Antal Hodinka's Rusyn–Hungarian verb dictionary]. *Magyar Nyelv* 89/1: pp. 77–81. (In Hungarian)
33. Udvari, István ed. 1993. *Hodinka Antal Emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére* [Antal Hodinka Memorial Volume. Studies in Honour of Antal Hodinka]. Nyíregyháza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke – Szent Athanas Görögkat. Hittud. Főiskola Nyelvi Tanszéke. (In Hungarian)
34. Voigt, Vilmos 1994. Anton Hodynka: *Pisni nashykh predkiv. Sto nashykh spivanok. Száz ruszin népdal Hodinka Antal tiszteletére (1864–1946)*. Texts prepared by Yu. Turianytsia, I. Udvari, S. Arpy. Introduction by I. Udvari. Compiled by Yu. Turianytsia. Budapest–Uzhhorod: Intermiks, 1993. 167 p. [Review]. *Ethnographia* 105/1: p. 374. (In Hungarian)
35. Zoltán, András 2006. Elárvult kisebbség: Udvari István utolsó könyvéről [Orphaned minority: on István Udvari's last book]. *Kisebbségkutatás* 15/1: pp. 127–129. (In Hungarian)
36. Zsatkovics, Kálmán 1910. A munkácsi görög-katolikus püspökség története [The history of the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo]. *Görög Katholikus Szemle* 11/13. 27 March 1910. (In Hungarian)

A tudományos hagyaték sorsa és a Hodinka-reneszánsz: Hodinka Antal halálának 80. évfordulójára

Gazdag Vilmos, PhD, docens. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Filológia Tanszék, docens. gazdag.vilmos@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-9331-2307.

A tanulmány Hodinka Antal (1864–1946) halálának 80. évfordulója alkalmából rövid áttekintést nyújt a magyar történettudomány és a szlavisztika kiemelkedő alakjának életútjáról, tudományos teljesítményéről, illetve hagyatékának sorsáról és utóéletéről. Hodinka a Zemplén vármegyei Ladomér községben született görögkatolikus lelkészi családban; teológiai és történeti-szlavisztikai tanulmányait Ungváron, Budapesten és Bécsben végezte, ahol többek között Vatroslav Jagić irányítása alatt sajátította el a szláv filológia módszertanát. A magyar történetírás egyik legnagyobb hiányosságát, provincializmusát felismerve tudatosan bővítette forrásbázisát bécsi, római és számos egyházi levéltár anyagával, s kivételes, mintegy tíz-tizenkét nyelvre kiterjedő nyelvtudását következetesen kamatoztatta kutatásaiban. Pályája a Magyar Nemzeti Múzeumban indult, majd a bécsi közös pénzügyminisztérium levéltárában és a hitbizományi könyvtárban folytatódott; 1906-tól a pozsonyi jogakadémia, 1914-től az Erzsébet Tudományegyetem professzora, 1932-ben pedig a Pécsre települt egyetem rektora lett. A Magyar Tudományos Akadémia 1910-ben levelező, 1933-ban rendes tagjává választotta. Tudományos munkássága három fő területet ölel át: a szláv–magyar kapcsolatok történetét, Pécs város múltját, valamint a kárpátaljai ruszinok egyházi és világi történetét. Pályája elején jelentős délszláv – szerb, bosnyák és horvát – forráskutatásokat végzett, később pedig álnéven ruszin nyelvű tudományos szövegeket is írt, amelyek a ruszin tudományos írásbeliség úttörő darabjai. Legjelentősebb műve a *Munkácsi görög-*

katholikus püspökség története (1909); emellett szlavisztikai (*Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai*, 1916), nyelvészeti (*Ruszin–magyar igetár*, 1922) és néprajzi munkái (*A rutének*, 1900; *Száz ruszin népdal*, 1922) is máig alapvető források. Hagyatéka az MTA Könyvtárának Kézirattárába került; kárpátaljai recepciója az 1945 utáni évtizedekben nagyrészt megszakadt, majd az 1990-es évektől Udvari István és Soós Kálmán úttörő munkája nyomán indult újra. Életművének legújabb összegzése Volodymyr Fenych 2026-ban megjelent monográfiája. Ma nevét viseli a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontja, valamint Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület kezdeményezésére, az Országos Ruszin Önkormányzattal közösen alapított Hodinka Antal-díj is. Szülőfalujában, Ladomérban 2026 szeptemberében háromnyelvű emléktáblát avattak tiszteletére. Az évforduló egyszerre főhajtás és emlékeztető: Hodinka kéziratos hagyatékának feldolgozása, egyes műveinek kiadása és reprintezése ma is a magyar és kárpátaljai tudományosság feladata.

Kulcsszavak: *Hodinka Antal, tudománytörténet, szlavisztika, kárpátaljai ruszinok, Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye, kontaktnyelvészet, tudományos hagyaték.*

Доля наукової спадщини Антонія Годинки та її відродження (до 80-х роковин від дня смерті вченого)

Газдаг Вільмош, доктор філософії, доцент. Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, кафедра філології, доцент. gazdag.vilmos@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-9331-2307.

Статтю присвячено 80-ій річниці від смерті Антонія Годинки (1864–1946), оглянуто життєвий шлях, науковий доробок, а також посмертне сприйняття спадщини визначного представника угорської історичної науки і славістики. А. Годинка народився в селі Ладомер комітату Земплен (нині Ладомирів, Словаччина) у родині греко-католицького священика; богословську та історико-славістичну освіту здобував в Ужгороді, Будапешті та Відні, де під керівництвом Ватрослава Ягича засвоїв методологію слов'янської філології. Усвідомлюючи одну з найбільших вад тогочасної угорської історіографії — її провінційність, — він свідомо розширював джерельну базу матеріалами віденських, римських та багатьох церковних архівів, послідовно використовував у своїх дослідженнях виняткове володіння приблизно десятьма-дванадцятьма мовами. Свою кар'єру розпочав в Угорському національному музеї, продовжив у Архіві спільного міністерства фінансів у Відні та у Фідеікомісній бібліотеці; з 1906 р. — професор Правничої академії у Пожоні (Братиславі), з 1914 р. — Єлизаветинського університету, а в 1932 р. був обраний ректором університету, переміщеного до Печа. У 1910 р. Угорська академія наук обрала його членом-кореспондентом, а в 1933 р. — дійсним членом. Його наукова діяльність охоплює три основні напрями: історію слов'янсько-угорських зв'язків, історію міста Печ, а також церковне і світське минуле закарпатських русинів. На початку наукової кар'єри він здійснив ґрунтовні дослідження південнослов'янських (сербських, боснійських і хорватських) джерел, а згодом під псевдонімами писав наукові тексти й

русинською мовою, які належать до перших пам'яток русинської наукової писемності. Найважливіша його праця — *Історія Мукачівської греко-католицької єпархії* (1909); поряд із нею його славістичні (*Угорські аспекти руських літописів*, 1916), мовознавчі (*Русинсько-угорський словник дієслів*, 1922) та етнографічні праці (*Русини*, 1900; *Сто русинських народних пісень*, 1922) залишаються базовими джерелами дотепер. Спадщина Годинки зберігається у Відділі рукописів Бібліотеки Угорської академії наук; на Закарпатті рецепція його наукової спадщини впродовж десятиліть після 1945 р. була фактично перервана, а з початку 1990-х років відновилася завдяки діяльності Іштвана Удварі та Калмана Шовша. Найновішим узагальненням його спадщини є монографія Володимира Фенича (2026). Сьогодні його ім'я носить Науково-дослідний центр мовознавства імені Антонія Годинки Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II (м. Берегове), є премія імені Антонія Годинки, заснована з ініціативи Всеугорського товариства русинської інтелігенції імені Антонія Годинки спільно із Всеугорським русинським самоврядуванням. У вересні 2026 р. в його рідному селі Ладомирів відкрито тримовну меморіальну дошку. Ювілей є водночас даниною шани й нагадування: опрацювання рукописної спадщини А. Годинки, видання окремих його праць та перевидання ключових творів досі залишаються завданням для угорської та закарпатської науки.

Ключові слова: *Антоній Годинка, історія науки, славістика, закарпатські русини, Мукачівська греко-католицька єпархія, контактна лінгвістика, наукова спадщина.*

The fate of Antal Hodinka's scholarly legacy and the Hodinka renaissance: on the 80th anniversary of his death

Vilmos Gazdag, PhD, associate professor. Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University, Department of Philology, associate professor. gazdag.vilmos@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-9331-2307.

The study provides a brief overview of the life, scholarly achievements, and legacy of Antal Hodinka (1864–1946), one of the outstanding figures of Hungarian historiography and Slavic studies, on the occasion of the 80th anniversary of his death. Hodinka was born in the village of Ladomér in Zemplén County into a Greek Catholic clerical family. He pursued theological, historical, and Slavic studies in Uzhhorod, Budapest, and Vienna, where, among others, he acquired the methodology of Slavic philology under the guidance of Vatroslav Jagić. Recognising provincialism as one of the major shortcomings of Hungarian historiography, he consciously expanded the source base of his research by consulting materials held in archives in Vienna and Rome, as well as in numerous ecclesiastical archives. He also consistently drew upon his exceptional command of approximately ten to twelve languages in his scholarly work. Hodinka began his career at the Hungarian National Museum and later worked in the archives of the Joint Ministry of Finance in Vienna and in the Fideicommissary Library. From 1906 he taught at the Academy of Law in Pressburg, and from 1914 he served as a professor at Elisabeth University. In 1932 he became rector of the

university after its relocation to Pécs. The Hungarian Academy of Sciences elected him a corresponding member in 1910 and a full member in 1933. His scholarly oeuvre encompasses three principal areas: the history of Slavic–Hungarian relations, the history of the city of Pécs, and the ecclesiastical and secular history of the Rusyns of Transcarpathia. Early in his career, he conducted extensive research on South Slavic — Serbian, Bosnian, and Croatian — sources. Later, under a pseudonym, he also wrote scholarly texts in Rusyn, which rank among the pioneering works of Rusyn academic writing. His most important work is *The History of the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo* (1909). His other publications in Slavic studies (*The Hungarian Aspects of the Russian Chronicles*, 1916), linguistics (*Rusyn–Hungarian Verb Dictionary*, 1922), and ethnography (*The Ruthenians*, 1900; *One Hundred Rusyn Folk Songs*, 1922) likewise remain fundamental sources to this day. Hodinka's scholarly estate was deposited in the Department of Manuscripts and Rare Books of the Library of the Hungarian Academy of Sciences. In Transcarpathia, the reception of his work was largely interrupted in the decades following 1945, but was revived from the early 1990s through the pioneering work of István Udvari and Kálmán Soós. The most recent comprehensive assessment of his life and work is Volodymyr Fenych's monograph, published in 2026. Today, his name is borne by the Antal Hodinka Research Centre for Linguistics at Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University in Berehove, as well as by the Antal Hodinka Award, established at the initiative of the Antal Hodinka National Association of Rusyn Intellectuals jointly with the National Rusyn Self-Government. In September 2026, a trilingual commemorative plaque was unveiled in his honour in his native village of Ladomér. The anniversary is both an act of tribute and a reminder: the processing of Hodinka's manuscript legacy, the publication of some of his works, and the preparation of reprint editions remain important tasks for Hungarian and Transcarpathian scholarship today.

Keywords: *Antal Hodinka, history of scholarship, Slavic studies, Transcarpathian Rusyns, Greek Catholic Eparchy of Mukachevo, contact linguistics, scholarly legacy.*

© Gazdag Vilmos, 2026